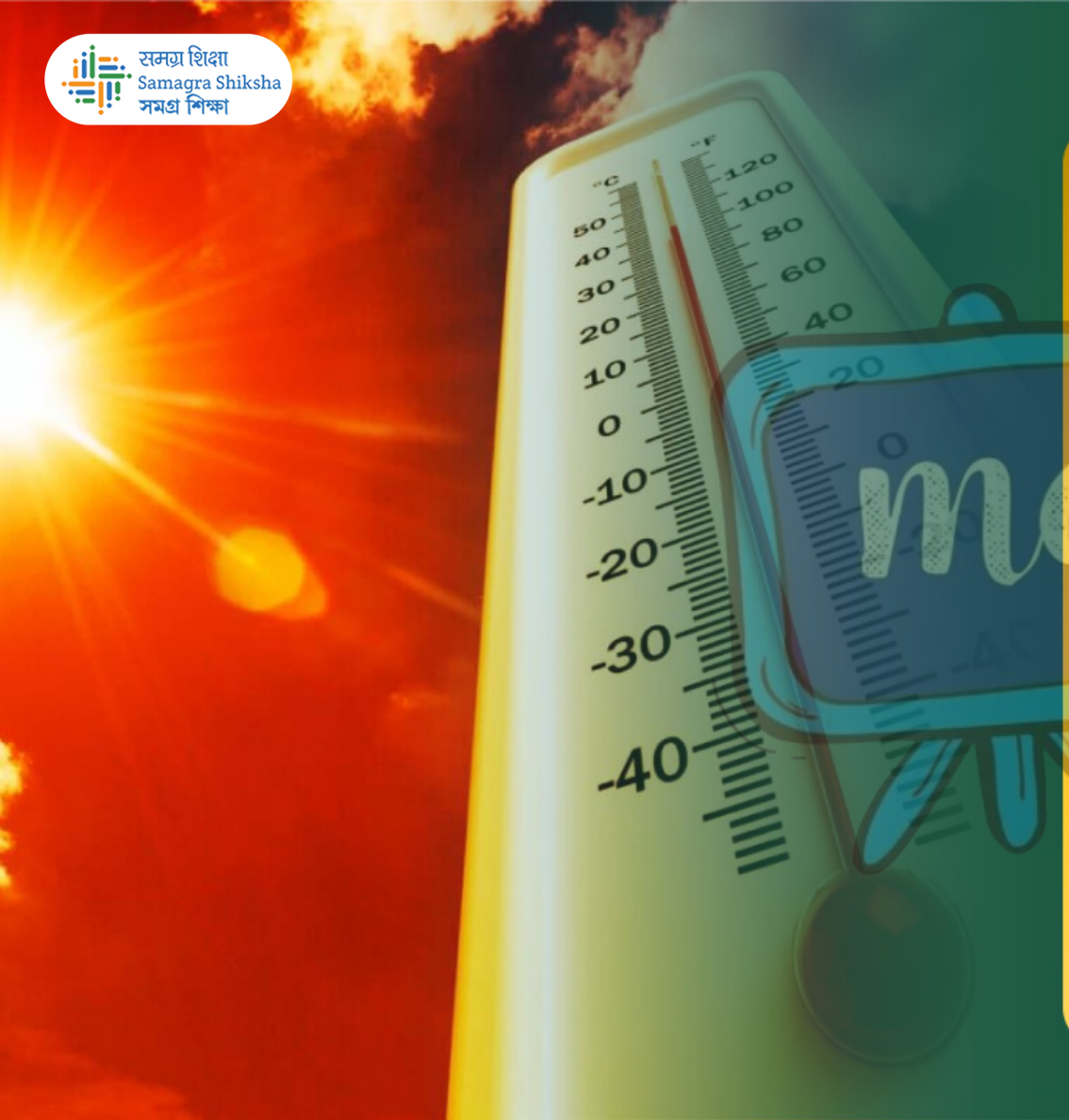
समग्र शिक्षा
Samagra Shiksha
সমগ্ৰ শিক্ষা

Under CSR Support by
ipca | Foundation

সপ্তম শ্ৰেণীৰ পাঠ্যপুথি

সমাজ বিজ্ঞান

(দ্বিতীয় ভাগ)

ভূগোল

পাঠ - ৯

ভাৰতৰ জলবায়ু, প্ৰাকৃতিক উদ্ভিদ, কৃষি আৰু জনসংখ্যা

অংশ – ৪

জ্যোতি দাস

শিকনৰ ফলাফল

- ভাৰতৰ কৃষিজ সম্পদৰ বিষয়ে জানিম।
- ভাৰতৰ জনসংখ্যা আৰু জনসংখ্যাৰ বৃদ্ধি বিষয়ে জানিম।
- ভাৰতৰ জনসংখ্যা বিতৰণ আৰু ঘনত্ব সম্পৰ্কে ধাৰণা কৰিব পাৰিম।
- প্ৰধান নগৰ সমূহৰ জনসংখ্যা সম্পৰ্কে জানিম।

समग्र शिक्षा
Samagra Shiksha
সমগ্ৰ শিক্ষা

Under CSR Support by
ipca | Foundation

কৃষি (Agriculture)

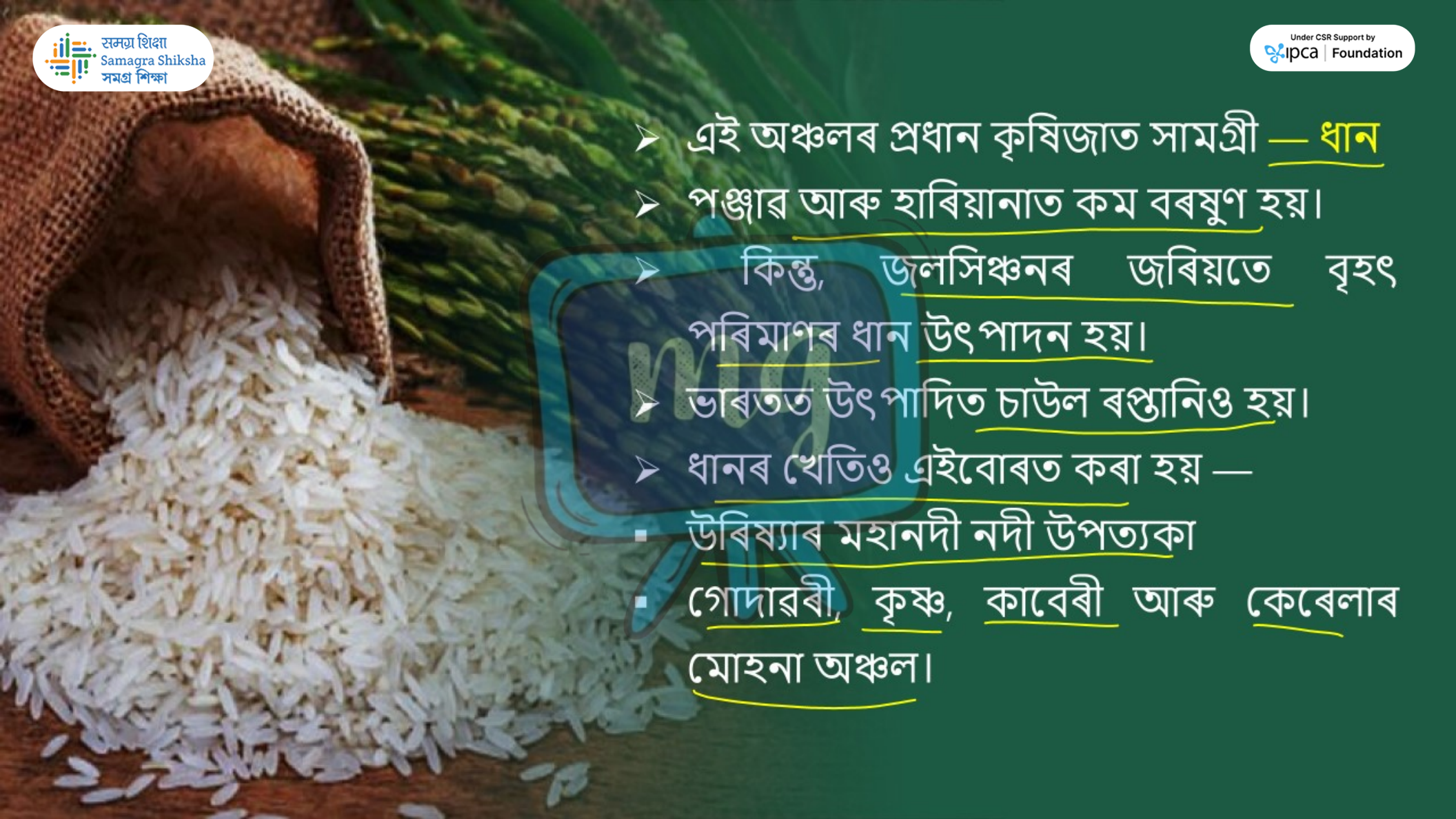
- ভাৰত মূলতঃ এখন কৃষিপ্ৰধান দেশ।
- জলবায়ু আৰু মাটিৰ উৰ্বৰতাৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰি ভাৰতত বিভিন্ন ধৰণৰ শস্যৰ খেতি কৰা হয়।
- গংগা ব্ৰহ্মপুত্ৰ সমভূমি চহকী পলমুৱা মাটি

समग्र शिक्षा
Samagra Shiksha
সমগ্ৰ শিক্ষা

Under CSR Support by
ipca | Foundation

- এই অঞ্চলত গ্ৰীষ্মকালত —
  - তাপমাত্ৰা ২৫° চেলছিয়াছৰ ওপৰত বৃদ্ধি পায়
  - বৰষুণৰ পৰিমাণ ১০০ চে.মি.ৰ ওপৰত হয়।
- পশ্চিম বংগ, বিহাৰ, উত্তৰ প্ৰদেশ আৰু অসম এই অঞ্চলত নিহিত হৈ আছে।

- এই অঞ্চলৰ প্ৰধান কৃষিজাত সামগ্ৰী — ধান
- পঞ্জাৱ আৰু হাৰিয়ানাত কম বৰষুণ হয়।
- কিন্তু, জলসিঞ্চনৰ জৰিয়তে বৃহৎ পৰিমাণৰ ধান উৎপাদন হয়।
- ভাৰতত উৎপাদিত চাউল ৰপ্তানিও হয়।
- ধানৰ খেতিও এইবোৰত কৰা হয় —
  - উৰিষ্যাৰ মহানদী নদী উপত্যকা
  - গোদাৱৰী, কৃষ্ণ, কাবেৰী আৰু কেৰেলাৰ মোহনা অঞ্চল।

समग्र शिक्षा
Samagra Shiksha
সমগ্ৰ শিক্ষা

Under CSR Support by
ipca | Foundation

- পঞ্জাৰ, হাৰিয়ানা, ৰাজস্থান আৰু উত্তৰ প্ৰদেশৰ প্ৰধান কৃষি শস্য ঘেঁহু।
  (যে'ত জলবায়ু শুকান আৰু বৰষুণ কম)
- মধ্যপ্ৰদেশ, বিহাৰ আৰু পশ্চিমবংগতো ঘেঁহুৰ খেতি কৰা হয়।

समग्र शिक्षा
Samagra Shiksha
সমগ্র শিক্ষা

Under CSR Support by
ipca | Foundation

- কলা মাটিৰ অঞ্চলত কপাহৰ খেতি ব্যাপকভাৱে কৰা হয় —
  - মধ্যপ্রদেশ
  - গুজৰাটৰ দক্ষিণ অংশ
  - মহাৰাষ্ট্ৰ
  - অন্ধ্র প্রদেশ
  - কর্ণাটকৰ উত্তৰ অংশ

समग्र शिक्षा
Samagra Shiksha
সমগ্র শিক্ষা

Under CSR Support by
ipca | Foundation

- জোৱাৰ আৰু বজৰাৰ খেতি —
  - ৰাজস্থান
  - মধ্যপ্রদেশ
  - পূব মহাৰাষ্ট্ৰ
  - কর্ণাটক
  - অন্ধ্র প্রদেশৰ কিছু অংশ

समग्र शिक्षा
Samagra Shiksha
সমগ্ৰ শিক্ষা

Under CSR Support by
ipca | Foundation

- দক্ষিণ ভাৰতৰ নীলগিৰি পাহাৰত চাহ-কফি খেতি কৰা হয়।
- অসমত আৰু উত্তৰ-পূব অঞ্চলৰ পাহাৰৰ ঢালত পশ্চিম বংগৰ দার্জিলিঙত ব্যাপকভাৱে চাহ ৰোপণ কৰা হয়।

समग्र शिक्षा
Samagra Shiksha
সমগ্র শিক্ষা

Under CSR Support by
ipca | Foundation

- বিহাৰ, উত্তৰ প্ৰদেশ আৰু পঞ্জাৱৰ কিছুমান ঠাইত চুপাৰিৰ খেতি কৰা হয়।
- ধানৰ উপৰিও অসম, পশ্চিমবংগ আৰু উৰিষ্যাতো পাটৰ খেতি কৰা হয়।
- মধ্য ভাৰতৰ সকলো ৰাজ্যতে বিভিন্ন ধৰণৰ শস্য আৰু মছলাৰ খেতিও কৰা হয়।

समग्र शिक्षा
Samagra Shiksha
সমগ্র শিক্ষা

Under CSR Support by
ipca | Foundation

- জম্মু-কাশ্মীৰৰ পাহাৰীয়া অঞ্চলত বিভিন্ন ধৰণৰ ফলৰ খেতি কৰা হয় —
  - আপেল
  - কমলা
  - আঙুৰ আদি।
- ভাৰতৰ পূব আৰু পশ্চিম উপকূলত নাৰিকল খেতি ব্যাপকভাৱে কৰা হয়।

समग्र शिक्षा
Samagra Shiksha
সমগ্ৰ শিক্ষা

Under CSR Support by
ipca | Foundation

জনসংখ্যা (Population)

- ভাৰত বিশ্বৰ দ্বিতীয় বৃহত্তম জনবহুল দেশ। (২০১১ চনৰ লোকপিয়ল)
- এখন দেশৰ জনসংখ্যা হৈছে এখন দেশৰ বৃদ্ধিৰ প্ৰধান উপাদান।
- এখন দেশৰ সামাজিক আৰু অৰ্থনৈতিক সমস্যা ইয়াৰ জনসংখ্যাৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰে।

समग्र शिक्षा
Samagra Shiksha
সমগ্ৰ শিক্ষা

Under CSR Support by
ipca | Foundation

- সাধাৰণতে কোনো এটা পৰিয়ালত মানুহৰ সংখ্যাই সেই পৰিয়ালটোৰ জনসংখ্যা।
- একেদৰে পৰিয়ালৰপৰা আৰম্ভ কৰি গাঁও, নগৰ, মহকুমা, জিলা, ৰাজ্য আদিৰে গণনা কৰি দেশখনৰ জনসংখ্যা উলিওৱা হয়।
- কোনো এটা অঞ্চলত স্থায়ীভাৱে বসবাস কৰি থকা মানুহখিনিক সেই অঞ্চলটোৰ জনসংখ্যা হিচাপে ধৰা হয়।

समग्र शिक्षा
Samagra Shiksha
সমগ্ৰ শিক্ষা

Under CSR Support by
ipca | Foundation

জনসংখ্যা বৃদ্ধি (Population Growth)

- কোনো এখন ঠাইৰ জনসংখ্যা সদায় একে নাথাকে।
- জনসংখ্যাৰ হ্ৰাস বা বৃদ্ধি হয়।
- জনসংখ্যাৰ এনে হ্ৰাস অথবা বৃদ্ধি হোৱাকে জনসংখ্যাৰ পৰিৱৰ্তন বোলা হয়।
- সাধাৰণতে কোনো এখন ঠাইৰ জনসংখ্যা বাঢ়ি যোৱাহে পৰিলক্ষিত হয়।

- কিন্তু কিছুমান প্ৰাকৃতিক কাৰণ, যেনে-
  - প্ৰাকৃতিক দুৰ্যোগ
  - বিভিন্ন ৰোগ-ব্যাধি
  - যুদ্ধ-বিগ্ৰহ
  - মহামাৰী
  - স্থায়ীভাৱে ঠাইখন এৰি যোৱা আদিৰ বাবে কোনো এখন ঠাইৰ জনসংখ্যা সাময়িকভাৱে কমিবও পাৰে।

समग्र शिक्षा
Samagra Shiksha
সমগ্ৰ শিক্ষা

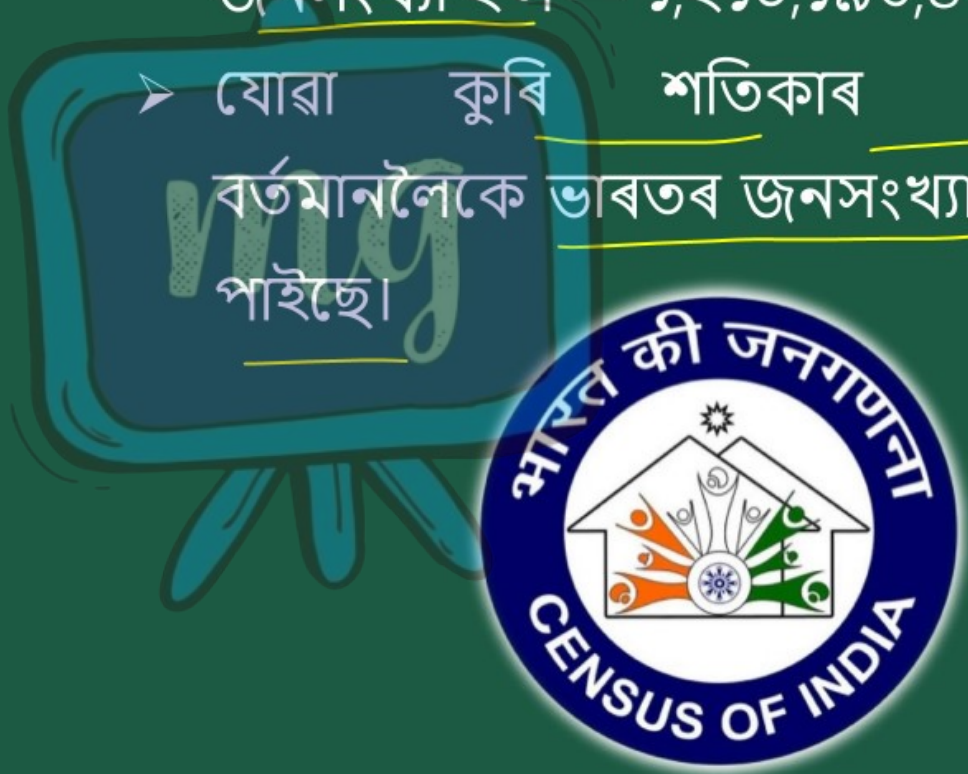
Under CSR Support by
ipca | Foundation

- আনহাতে, এখন ঠাইৰ জনসংখ্যা বৃদ্ধি নির্ভৰ কৰে —
  - জন্মৰ হাৰ
  - মৃত্যুৰ হাৰ
  - প্ৰব্ৰজন (জন)
- সাধাৰণতে জন্মৰ হাৰ মৃত্যুৰ হাৰতকৈ বেছি হ'লে জনসংখ্যা বৃদ্ধি পায়।

समग्र शिक्षा
Samagra Shiksha
সমগ্ৰ শিক্ষা

Under CSR Support by
ipca | Foundation

- ২০১১ চনৰ লোকপিয়ল অনুসৰি ভাৰতৰ মুঠ জনসংখ্যা হ'ল — ১,২১০,১৯৩,৪২২ জন।
- যোৱা কুৰি শতিকাৰ আৰম্ভণিৰপৰা বৰ্তমানলৈকে ভাৰতৰ জনসংখ্যা বহুগুণে বৃদ্ধি পাইছে।

➤ তালিকাত ১৯০১ চনৰপৰা ২০১১ চনলৈ ভাৰতৰ জনসংখ্যাৰ বৃদ্ধিৰ হাৰ দেখুওৱা হৈছে

বছৰ	জনসংখ্যা (কোটি হিচাপত)	বৃদ্ধিৰ হাৰ
১৯০১	২৩.৮৪	
১৯১১	২৫.২১	+৫.৭৫
১৯২১	২৫.১৩	-০.৩১
১৯৩১	২৭.৮৯	+১১.০০
১৯৪১	৩১.৮৬	+১৪.২২
১৯৫১	৩৬.১১	+১৩.৩১
১৯৬১	৪৩.৯২	+২১.৬৪
১৯৭১	৫৪.৮২	+২৪.৮০
১৯৮১	৬৮.৬৩	+২৪.৬৬
১৯৯১	৮৪.৬৩	+২৩.৬৬
২০০১	১০২.৭০	+২১.৬৪
২০১১	১২১.০১	+১৫.০০

समग्र शिक्षा
Samagra Shiksha
সমগ্ৰ শিক্ষা

Under CSR Support by
ipca | Foundation

জনসংখ্যাৰ বিতৰণ
(Distribution of Population)

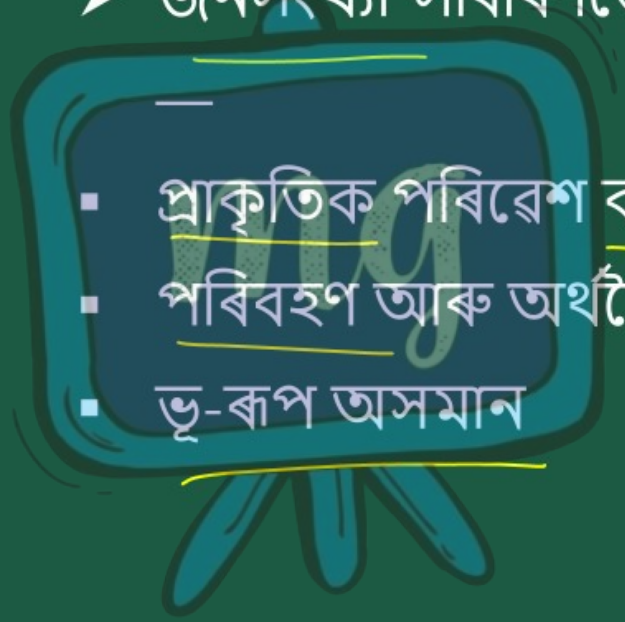
- ঠাই এখনৰ মুঠ জনসংখ্যাক ঠাইখনৰ মুঠ মাটিকালিৰে ভাগ কৰি গণনা কৰিব

$$\text{জনসংখ্যাৰ ঘনত্ব} = \frac{\text{ঠাইখনৰ মুঠ জনসংখ্যা}}{\text{ঠাইখনৰ মুঠ মাটিকালি}}$$

- ভাৰতত জনসংখ্যাৰ ঘনত্ব : প্ৰতি বৰ্গ কিলোমিটাৰত ৩৮২ জন।
  (ভাৰতৰ লোকপিয়ল ২০১১)

- জনসংখ্যাৰ ঘনত্ব ঠাইভেদে বেলেগ বেলেগ হয়।
- জনসংখ্যা সাধাৰণতে এনে ঠাইত পাতল হয় য'ত —
  - প্ৰাকৃতিক পৰিৱেশ বসতিৰ বাবে উপযোগী নহয়;
  - পৰিবহণ আৰু অৰ্থনৈতিক অৱস্থা অনুকূল নহয়
  - ভূ-ৰূপ অসমান

समग्र शिक्षा
Samagra Shiksha
সমগ্ৰ শিক্ষা

Under CSR Support by
ipca | Foundation

- হিমালয়ৰ পাহাৰীয়া অঞ্চল, মালভূমি, ওখ আৰু শীতল মৰুভূমি, ডাঠ অৰণ্য অঞ্চলতো পাতল জনবসতি।

উদাহৰণ—

অৰুণাচল প্ৰদেশ — প্ৰতি বৰ্গ কিলোমিটাৰত ১৭ জন।

Under CSR Support by
ipca | Foundation

- উর্বৰ কৃষি মাটি, ভাল পৰিবহণ ব্যৱস্থা আৰু অনুকূল ঔদ্যোগিক স্থান থকা অঞ্চলত জনবসতি ঘন।
- গংগা ব্রহ্মপুত্র উপত্যকা, উপকূলীয় সমভূমি, উদ্যোগিক অঞ্চল আৰু চহৰ অঞ্চলতো জনসংখ্যাৰ ঘনত্ব অধিক।

উদাহৰণ —

- পশ্চিম বংগ — ১০২৮ জন বর্গ কিলোমিটাৰ।

➤ তলৰ তালিকাখনত ভাৰতৰ প্ৰধান মহানগৰকেইখনমানৰ মুঠ জনসংখ্যা (২০০১ চনৰ লোকপিয়ল অনুসৰি) দেখুওৱা হৈছে—

মহানগৰৰ নাম	মুঠ জনসংখ্যা
মুম্বাই	১,৬৪,৩৪,৩৮৬
কলকাতা	১,৩২,০৫,৬৯৭
নতুন দিল্লী	১,২৮,৭৭,৪৭০
চেন্নাই	৬৫,৬০,২৪২
বাংগালুৰু	৫৭,০১,৪৪৬

জনসংখ্যাৰ বিতৰণ

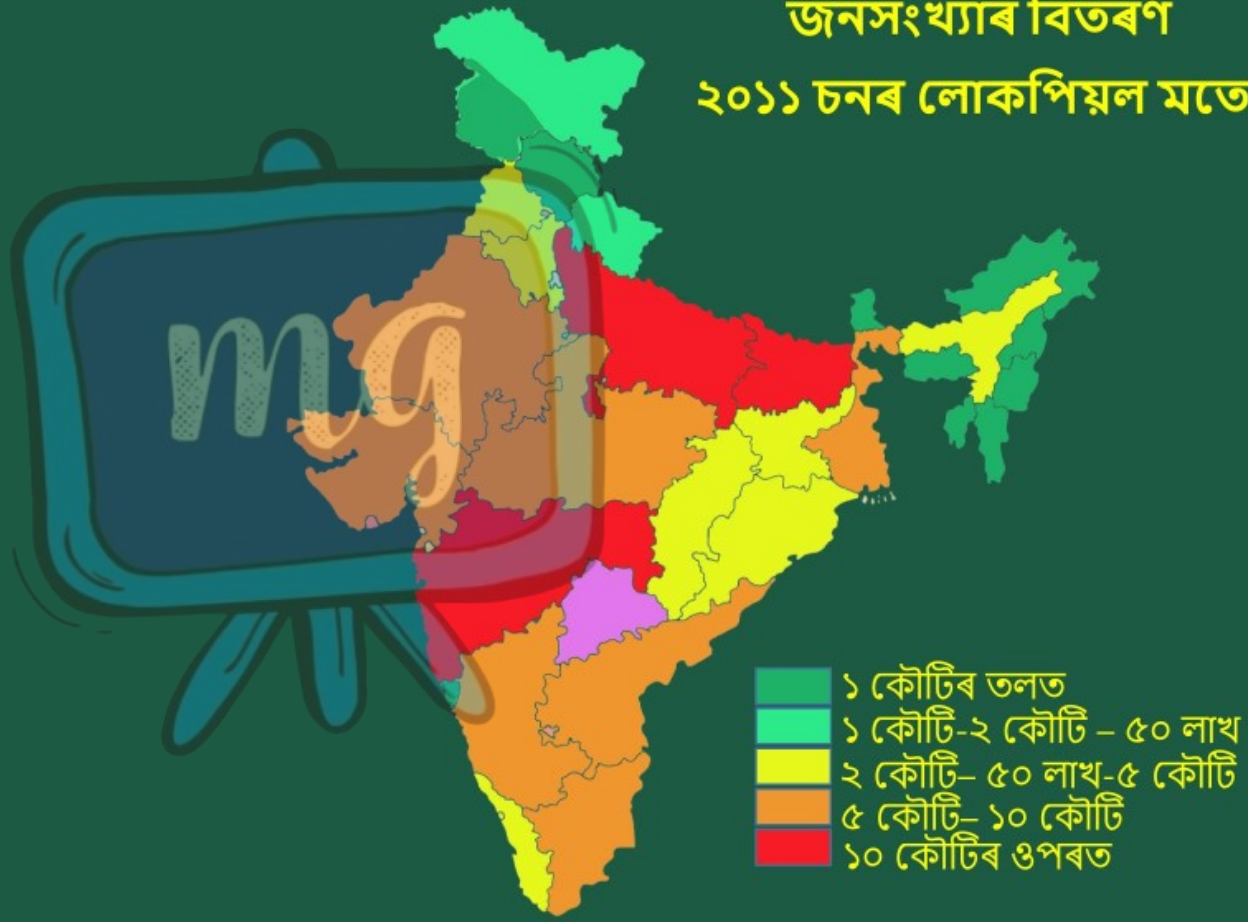
২০১১ চনৰ লোকপিয়ল মতে

ৰাজ্যৰ নাম	মুঠ জনসংখ্যা
উত্তৰ প্ৰদেশ	১৯,৯৫,৮১,৪৭৭ (সকলোতকৈ বেছি)
ছিকিম	৬,০৭,৬৮৮(সকলোতকৈ কম)
অসম	৩,১১,৬৯,২৭২

समग्र शिक्षा
Samagra Shiksha
সমগ্ৰ শিক্ষা

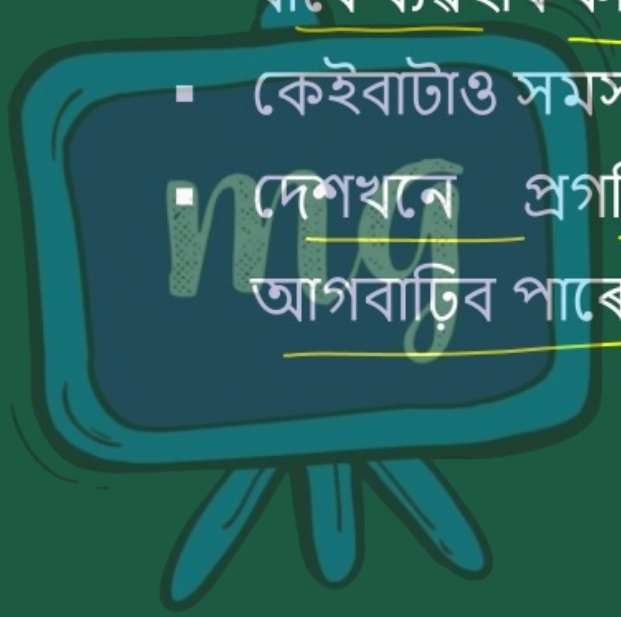
Under CSR Support by
ipca | Foundation

জনসংখ্যাৰ বিতৰণ
২০১১ চনৰ লোকপিয়ল মতে

- জনসংখ্যাৰ উচ্চ বৃদ্ধিৰ হাৰ এটা জ্বলন্ত বিষয়।
- জনসংখ্যা বৃদ্ধিয়ে বহুতো সমস্যাৰ সৃষ্টি কৰে —
  - বসতি স্থাপন
  - বনাঞ্চল আৰু কৃষিভূমি হ্রাস
  - খাদ্যৰ অভাৱ
  - নিবনুৱা সমস্যা আদি।

- যদি জনসংখ্যা বৃদ্ধি মানৱ সম্পদৰ উন্নয়নৰ বাবে ব্যৱহাৰ কৰিব পৰা যায়, তেন্তে —
  - কেইবাটাও সমস্যা দূৰ কৰিব পাৰি
  - দেশখনে প্ৰগতি আৰু সমৃদ্ধিৰ দিশত আগবাঢ়িব পাৰে

মূল্যায়ন

1 | দক্ষিণ ভাৰতৰ ক'লা মাটি চাহ খেতিৰ বাবে উপযোগী।

ক শুদ্ধ

খ অশুদ্ধ

মূল্যায়ন

2 | ভাৰতৰ আটাইতকৈ বেছি জনসংখ্যা থকা ৰাজ্যখন হ'ল উত্তৰ প্ৰদেশ ।